

ĐẶC ĐIỂM TỔ CHỨC QUÁ TRÌNH DẠY HỌC MÔN KỸ THUẬT NGHỀ Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG KỸ THUẬT THÍ ĐIỂM

• PGS. TS. PHAN VĂN KHA

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

Mô hình trường trung học phổ thông kỹ thuật (THPTKT) là loại hình trường trung học phổ thông mới, bắt đầu đưa vào thí điểm từ năm học 2005 – 2006 tại 4 trường THPT KT: Trường THPT KT Việt Trì, tỉnh Phú Thọ; Trường THPT KT Lệ Thủy, tỉnh Quảng Bình; Trường THPT KT Trần Ngọc Hoàng, Tp. Cần Thơ và Trường THPT KT Đồng Tháp, tỉnh Đồng Tháp. Điểm khác biệt của mô hình trường THPT KT với các trường THPT bình thường ở chỗ, trong kế hoạch giáo dục, ngoài các môn học văn hoá phổ thông theo chương trình các môn học của ban B (ban cơ bản) của trường THPT phân ban còn có môn học kỹ thuật nghề, với thời lượng 612 tiết, giúp học sinh có được những kiến thức và kỹ năng cơ bản (tương đương trình độ sơ cấp) của một nghề cụ thể. Tùy theo điều kiện và hoàn cảnh của người học, sau khi tốt nghiệp họ có thể thi vào các trường cao đẳng và đại học, hoặc có thể tìm kiếm hoặc tự tạo việc làm theo nghề được đào tạo trong thời gian học tập tại trường.

Là một môn học hoàn toàn mới, môn kỹ thuật nghề có những đặc điểm khác biệt so với những môn học khác, đòi hỏi quá trình dạy học được tổ chức theo những cách thức riêng, đảm bảo chất lượng giáo dục.

1. Đặc điểm về mục tiêu, nội dung môn kỹ thuật nghề

- Mục tiêu dạy học môn kỹ thuật nghề ở trường THPT KT nhằm trang bị cho học sinh những kiến thức, kỹ năng cơ bản về một nghề cụ thể trong các lĩnh vực công nghiệp, nông - lâm - ngư nghiệp hoặc dịch vụ để họ có thể hành nghề ở mức sơ cấp nghề sau khi tốt nghiệp THPT KT. Đồng thời, cùng với môn Công nghệ góp phần giáo dục kỹ thuật tổng hợp và hướng nghiệp cho học sinh trong quá trình học tập tại nhà trường THPT KT.

- Để đạt được mục tiêu trên, nội dung môn Kỹ thuật nghề được biên soạn cho một nghề cụ thể, với số giờ dạy 612 tiết, bao gồm cả lý thuyết

nghề và thực hành nghề theo cấu trúc các phần, chương và bài thống nhất và xuyên suốt từ lớp 10, lớp 11 đến lớp 12. Tỷ lệ thực hành rèn luyện kỹ năng hành nghề được tăng dần từ lớp 10, lớp 11 đến lớp 12 để phù hợp với khả năng tiếp thu của học sinh, phù hợp với kế hoạch học tập có tính đến mối quan hệ giữa học lý thuyết nghề và thực hành nghề, giữa môn kỹ thuật nghề với các môn học khác có trong kế hoạch dạy học và đặc trưng của môn Kỹ thuật nghề là tập trung cho việc hình thành kỹ năng lao động chung và kỹ năng hoạt động nghề nghiệp cụ thể, giúp cho việc tìm kiếm việc làm một cách thuận lợi sau khi học sinh rời ghế nhà trường phổ thông.

Nội dung dạy lý thuyết chuyên môn nghề coi trọng phần cơ bản, cốt lõi của quá trình hoạt động nghề nghiệp như: Nguyên vật liệu, sản phẩm, trang thiết bị máy móc hành nghề, qui trình công nghệ, tổ chức hoạt động nghề và kiểm tra, đánh giá sản phẩm. Hạn chế tối đa việc tính toán và chứng minh phức tạp gây khó khăn và nặng nề trong học tập lý thuyết nghề của học sinh. Nội dung môn Kỹ thuật nghề được biên soạn theo hướng cơ bản, tinh gọn, hiện đại và đủ đáp ứng cho thực hành nghề nghiệp, theo mục tiêu đã xác định.

2. Giáo viên dạy kỹ thuật nghề

Giáo viên giảng dạy môn Kỹ thuật nghề ở trường THPT KT có nhiệm vụ vừa dạy lý thuyết nghề vừa dạy thực hành nghề, do đó có thể lựa chọn từ các nguồn sau đây:

- Các giáo viên đang giảng dạy thực hành nghề ở các trường đại học, cao đẳng, trung cấp chuyên nghiệp (TCCN), dạy nghề và ở các trung tâm dạy nghề, có trình độ tay nghề chuyên môn kỹ thuật lành nghề trở lên, đã qua các khoá tập huấn về nghiệp vụ sư phạm cho giáo viên các trường TCCN và dạy nghề.

- Các giáo viên được đào tạo ở các trường đại học sư phạm kỹ thuật hoặc cao đẳng sư phạm kỹ thuật (các trường sư phạm kỹ thuật trước đây);

- Các giáo viên được đào tạo ở các khoa sư phạm kĩ thuật thuộc các trường đại học kĩ thuật hoặc các trường đại học sư phạm, cao đẳng sư phạm.

Chỉ lựa chọn những giáo viên đã qua đào tạo theo đúng lĩnh vực nghề, tạo điều kiện để tất cả các giáo viên kĩ thuật nghề được tham gia các khóa bồi dưỡng về sư phạm kĩ thuật, các lớp tập huấn về dạy kĩ thuật nghề do Bộ GD&ĐT tổ chức hàng năm.

Tăng cường liên kết với các cơ sở đào tạo nghề và TCCN tại địa phương nhằm huy động sự tham gia của các chuyên gia có tay nghề cao tham gia giảng dạy, hướng dẫn thực hành cho học sinh, tạo địa điểm và phương tiện cho học sinh thực tập nghề để hình thành và phát triển các kĩ năng nghề đáp ứng mục tiêu đặt ra.

3. Phương pháp dạy học kĩ thuật nghề

Đổi mới phương pháp dạy học (PPDH) đang là vấn đề đặt ra ở mọi cấp học. Đặc biệt, hiện nay trong quá trình đổi mới chương trình giáo dục phổ thông, việc đổi mới PPDH cho phù hợp là hết sức cần thiết. Định hướng đổi mới PPDH đã được Luật Giáo dục năm 2005 (Khoản 2, Điều 28) chỉ rõ "Phương pháp giáo dục phổ thông phải phát huy tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của học sinh; phù hợp với đặc điểm của từng lớp học, môn học; bồi dưỡng phương pháp tự học, khả năng làm việc theo nhóm; rèn luyện kĩ năng vận dụng kiến thức vào thực tiễn; tác động đến tình cảm, đem lại niềm vui, hứng thú học tập cho học sinh". Cốt lõi của đổi mới dạy và học là hướng tới hoạt động học tập chủ động, chống lại thói quen học tập thụ động.

Do đặc điểm nội dung môn học, trong quá trình dạy kĩ thuật nghề cần sử dụng đa dạng và kết hợp các phương pháp dạy học, bao gồm các phương pháp thuyết trình, dùng lời và phương pháp trực quan (trong dạy lí thuyết) và phương pháp trực quan, thực hành, luyện tập (trong dạy thực hành). Đặc biệt chú trọng các phương pháp dạy các bài tích hợp giữa lí thuyết và thực hành. Ngoài việc truyền đạt cho học sinh hiểu và nắm vững lí thuyết nghề cần hết sức coi trọng rèn luyện kĩ năng hoạt động một cách cơ bản và vững chắc.

Đổi mới PPDH lí thuyết cần kế thừa, phát triển những mặt tích cực của PPDH truyền thống, đồng thời phải vận dụng một số PPDH mới, phù hợp với hoàn cảnh, điều kiện dạy và học ở nước ta. Theo định hướng dạy học lấy học sinh làm trung tâm, các trường cần quan tâm đến PPDH nhằm tích cực hoá hoạt động học tập của học sinh. Trong đó, đối tượng của hoạt động

"dạy" đồng thời là chủ thể của hoạt động "học" - được cuốn hút vào các hoạt động học tập do giáo viên tổ chức và chỉ đạo, thông qua hoạt động học sinh tự khám phá, chiếm lĩnh những kiến thức mới với sự hỗ trợ của giáo viên, học sinh không tiếp thu một cách thụ động. Mặt khác, các tri thức mới được đưa vào các tình huống thực tế, học sinh có thể trực tiếp quan sát, thực hành, giải quyết vấn đề, từ đó hiểu sâu kiến thức, phát triển tư duy kĩ thuật và khả năng sáng tạo của bản thân. Dạy theo cách này giáo viên không đơn thuần là truyền đạt tri thức mà còn hướng dẫn hành động.

Tăng cường học tập cá nhân kết hợp với học tập hợp tác bằng cách tổ chức hoạt động thảo luận, tranh luận trong nhóm nhỏ hay trong tập thể lớp. Như vậy, mỗi cá nhân có cơ hội được bộc lộ khả năng của mình, qua đó ngoài việc tiếp thu kiến thức, kĩ năng của môn học học sinh còn được luyện tập các kĩ năng trình bày, lắng nghe, phối hợp hoạt động giải quyết vấn đề - đây là những kĩ năng cần thiết của cuộc sống hiện đại.

Khi giảng dạy các bài thực hành, giáo viên không chỉ làm mẫu để học sinh làm theo mà đặc biệt phải tạo điều kiện cho họ độc lập, chủ động luyện tập thực hành cá nhân hoặc theo nhóm để hình thành kĩ năng nghề nghiệp. Đồng thời, thông qua dạy thực hành nghề giáo dục đạo đức nghề nghiệp, lòng say mê tìm hiểu kĩ thuật và liên hệ với thực tiễn đời sống xã hội. Chính qua dạy môn Kĩ thuật nghề, giáo viên có thể vận dụng sáng tạo, thiết thực có hiệu quả các PPDH nhằm tích cực hoá hoạt động học tập của học sinh.

Với những điểm đặc thù nêu trên, trong việc lựa chọn các PPDH cần đặc biệt chú ý:

- Giảm tối đa sử dụng phương pháp thuyết trình;

- Hình thành và phát triển tư duy kĩ thuật cho học sinh, giúp học nắm chắc được cấu tạo, nguyên lí hoạt động của các loại thiết bị kĩ thuật - các đối tượng và công cụ, phương tiện lao động của nghề. Để thực hiện được điều này, trong dạy học môn kĩ thuật nghề cần đặc biệt lưu ý và tăng cường sử dụng các phương pháp trực quan, phương pháp thực hành, luyện tập.

- Tăng cường các hoạt động theo nhóm nhằm phát huy tính chủ động, sáng tạo của học sinh;

- Hướng dẫn ban đầu bằng việc trình diễn các kĩ năng nghề (các thao tác, động tác mẫu...) giúp học sinh nắm được quy trình, phương pháp hoạt động;

- Tăng cường luyện tập cá nhân của học sinh để dần hình thành kĩ năng nghề nghiệp;

- Trong quá trình học sinh luyện tập cần tổ chức hướng dẫn thường xuyên: theo dõi, quan sát và uốn nắn kịp thời những sai sót về thao tác, động tác, quy trình kĩ thuật và công nghệ của học sinh trong quá trình luyện tập. Nếu trong quá trình học sinh luyện tập, giáo viên nhận thấy có những sai sót chung ở nhiều học sinh trong nhóm, lớp học thì cần tập trung nhóm, lớp học để hướng dẫn thêm cho học sinh (Hướng dẫn thường xuyên).

Trước khi kết thúc buổi học, bài học thực hành, giáo viên cần tổ chức hướng dẫn kết thúc cho học sinh nhằm đánh giá những mặt được, những mặt hạn chế cần uốn nắn, sửa chữa trong buổi luyện tập tiếp theo.

Cần tăng cường liên kết giữa thực hành nghề nghiệp với sản xuất kinh doanh thông qua việc lựa chọn những sản phẩm để học sinh thực hành có giá trị thực tiễn, có thể bán hoặc cung ứng trên thị trường, nhằm tăng các nguồn thu cho nhà trường, góp phần tăng cường đầu tư cơ sở vật chất và các phương tiện dạy học để nâng cao chất lượng dạy học, mặt khác góp phần cải thiện đời sống cho đội ngũ giáo viên và học sinh trong trường.

4. Lựa chọn và sử dụng các phương tiện dạy học

Đổi mới nội dung, PPDH đòi hỏi đồng thời việc đổi mới sử dụng phương tiện dạy học. Dựa trên những đặc thù của mục tiêu và nội dung dạy các môn kĩ thuật nghề, có thể phân loại các phương tiện dạy học (PTDH) kĩ thuật nghề như sau:

- Phương tiện sử dụng trong quá trình dạy môn Kĩ thuật nghề có tính chất quyết định đến việc hình thành kĩ năng hoạt động nghề nghiệp. Đối với mỗi kĩ thuật nghề cụ thể có các phương tiện, trang thiết bị tương ứng và phù hợp. Phương tiện không chỉ để cho giáo viên minh họa lí thuyết hoặc làm mẫu mà đặc biệt quan trọng là tạo điều kiện cho học sinh luyện tập hình thành kĩ năng nghề. Do đó phương tiện vừa phải đảm bảo tính sư phạm, vừa đảm bảo tính kĩ thuật - công nghệ, phù hợp với thực tế hoạt động sản xuất - dịch vụ xã hội và tiến bộ khoa học - công nghệ.

- Các PTDH chung, thông thường đối với các loại môn học khác nhau, như : Bảng đen hoặc bảng trắng phoocmêca, phấn viết bảng hoặc bút dạ, các bản vẽ hoặc sơ đồ, bảng biểu, máy chiếu hắt qua đầu (Overhead projector), màn chiếu, máy vi tính và máy chiếu đa kênh (kênh chữ, kênh hình và kênh tiếng – Multimedia Projector).

- Tăng cường sử dụng mô hình, bản vẽ, sơ đồ nguyên lí hoạt động của các thiết bị kĩ thuật - công nghệ, tranh ảnh, vật thật, hình cắt, mặt cắt... các trang thiết bị hỗ trợ giảng dạy như máy chiếu qua đầu (OHP), máy chiếu đa kênh (kênh hình, kênh tiếng và kênh chữ) (Multimedia Projector), máy vi tính (kèm theo các phần mềm giảng dạy), máy chiếu vật thể, băng và đĩa hình trong giảng dạy lí thuyết; các dụng cụ, máy móc, nguyên nhiên vật liệu phục vụ thực hành, thực tập.

- Tuy nhiên, tùy từng điều kiện cụ thể mà sử dụng hợp lí, tối ưu hoá công suất sử dụng các PTDH. Lựa chọn phương pháp phù hợp với từng nội dung dạy học cụ thể. Mặt khác, cần chú trọng việc tổ chức giữ gìn và bảo quản các thiết bị dạy học. Giúp học sinh hình thành thói quen làm việc có kế hoạch, thực hiện đúng quy trình và đảm bảo vệ sinh, an toàn lao động.

- Khi tiến hành giảng dạy môn Kĩ thuật nghề cần lưu ý tới số thiết bị máy móc đủ đảm bảo cho số giờ thực hành mà mỗi học sinh phải thực sự hoạt động và kèm theo đó là nguyên nhiên vật liệu tương ứng do thực hành nghề đòi hỏi.

- Do hầu hết các phương tiện dạy kĩ thuật nghề, đặc biệt là phương tiện dạy thực hành nghề rất đắt tiền, trong điều kiện hạn hẹp về tài chính, cần huy động đa dạng các nguồn lực để trang bị đảm bảo đủ phương tiện kĩ thuật dạy học, bao gồm: tự mua sắm; tổ chức phong trào thi đua tự làm trang thiết bị và đồ dùng dạy học; hợp tác và nhờ sự hỗ trợ của các doanh nghiệp; hợp tác, liên kết với các trường đại học, TCCN, DN, các trung tâm dạy nghề v.v... có tổ chức đạo tạo các nghề tương ứng.

Các trường cần cung cấp đầy đủ và kịp thời các PTDH phù hợp với tiến trình dạy học môn học theo kế hoạch giáo dục đã được phê duyệt. Cung cấp đầy đủ các nguyên, nhiên vật liệu tiêu hao thường xuyên, đảm bảo cho mỗi học sinh đủ thời gian thực hành theo các nội dung hay chủ đề trong chương trình và sách kĩ thuật nghề.

- Để tăng cường hiệu quả sử dụng các phương tiện dạy kĩ thuật nghề, cần tổ chức tập huấn, hướng dẫn, hỗ trợ nhằm nâng cao năng lực của giáo viên trong việc sử dụng các PTDH và có các chính sách khuyến khích, động viên giáo viên tăng cường sử dụng để nâng cao hiệu quả sử dụng các PTDH, không ngừng đổi mới phương pháp dạy học.

Đối với các bài dạy thực hành, cần cứ mục tiêu, nội dung và các yêu cầu của bài học mà giáo viên cần chuẩn bị các PTDH phù hợp, như dụng cụ, trang thiết bị và nguyên nhiên vật liệu,

xác định cụ thể và chi tiết các bước tổ chức hoạt động thực hành, kiểm tra đánh giá và ra bài tập, câu hỏi về nhà.

Giáo viên cần chủ động trong việc tìm kiếm tài liệu bổ sung, tranh ảnh, dụng cụ, trang thiết bị dạy học một cách sáng tạo. Đồng thời phát huy tính tích cực say mê kĩ thuật của học sinh, để gợi ý công việc chuẩn bị, tìm tòi trong thực tiễn giúp cho học tập môn Kĩ thuật nghề có hiệu quả thiết thực.

5. Hình thức tổ chức dạy học kĩ thuật nghề

Hình thức tổ chức giảng dạy và học tập môn Kĩ thuật nghề khá phong phú và đa dạng: Có thể tiến hành theo lớp, tổ, nhóm hoặc cá nhân tùy từng nội dung bài lí thuyết hoặc thực hành nghề để sắp xếp. Quá trình dạy - học môn Kĩ thuật nghề có thể diễn ra ở lớp học, xưởng trường hoặc tại cơ sở sản xuất - dịch vụ, hoặc kết hợp giữa nhà trường và cơ sở SX - DV, tùy thuộc môn Kĩ thuật nghề cụ thể và điều kiện liên kết giữa nhà trường với cơ sở SX - DV. Trong đó cũng hết sức coi trọng mối liên kết giữa trường THPT KT với các trường nghề, trung tâm dạy nghề và các trường TCCN, cao đẳng, đại học trong việc huy động các nguồn lực và sự hỗ trợ về trang thiết bị phục vụ dạy học, cán bộ chuyên môn tham gia giảng dạy môn kĩ thuật nghề.

6. Đánh giá kết quả học tập của học sinh

Dựa theo tính chất của nội dung cần kiểm tra, đánh giá, các bài kiểm tra gồm 3 loại: Bài kiểm tra lí thuyết, bài kiểm tra thực hành và bài kết hợp kiểm tra lí thuyết và thực hành.

Đánh giá kết quả học môn kĩ thuật nghề là hết sức quan trọng, cần được tiến hành thường xuyên và định kì, theo chương, theo bài tập thực hành, theo nửa học kì, theo cả năm học và kết thúc môn học vào cuối lớp 12. Nội dung đánh giá không chỉ dừng ở việc đánh giá trình độ kiến thức môn học mà quan trọng nhất là đánh giá kĩ năng thực hành các nhiệm vụ, các bước hoạt động của nghề và đặc biệt thể hiện ở sản phẩm nghề làm ra đối chiếu với tiêu chuẩn kĩ thuật, các quy định về thời gian. Thông qua việc kiểm tra đánh giá kĩ năng thực hành có thể đánh giá thái độ và đạo đức nghề nghiệp của học sinh, như việc tuân thủ nghiêm ngặt quy trình công nghệ, ý thức và hành vi tiết kiệm nguyên nhiên vật liệu sử dụng và chi phí. Các hình thức kiểm tra đánh giá có thể sử dụng: các bài kiểm tra viết tự luận; các Test trắc nghiệm khách quan; quan sát quá trình thực hiện các kĩ năng nghề nghiệp; các bài tập thực hành, thực tập làm ra sản phẩm, với sự

giám sát của giáo viên kĩ thuật nghề hoặc cán bộ chuyên môn am hiểu kĩ thuật nghề. Tùy theo nội dung đánh giá mà kết quả đánh giá có thể cho bằng điểm (thang điểm 10) hoặc phân loại giỏi, khá, trung bình, kém hoặc đạt tiêu chuẩn hay không đạt tiêu chuẩn sản phẩm.

Là một môn học chính trong kế hoạch giáo dục của trường THPT KT nên môn Kĩ thuật nghề được lựa chọn là một trong những môn thi tốt nghiệp trường THPT KT. Hình thức thi môn kĩ thuật nghề bao gồm một bài thi lí thuyết và một bài thi thực hành nghề, hoặc một bài thi kết hợp lí thuyết và thực hành vào cuối khoá học với thời gian thi thích hợp với mỗi môn kĩ thuật nghề cụ thể.

Là một môn học mới trong các trường THPT KT, có nội dung phức tạp, để thực hiện thành công, cán bộ quản lí các trường cần nghiên cứu kĩ những đặc thù môn học, tuyển chọn giáo viên, hướng dẫn và giám sát giáo viên tổ chức tốt quá trình giảng dạy môn học. Đồng thời, trên cơ sở tài liệu hướng dẫn do Bộ GD&ĐT ban hành, giáo viên dạy kĩ thuật nghề, mỗi giáo viên cần nghiên cứu biên soạn giáo án theo đúng tinh thần đổi mới giáo dục phổ thông, lựa chọn phương pháp dạy học, hình thức kiểm tra đánh giá và các phương tiện dạy học phù hợp.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Mô hình trường trung học phổ thông kĩ thuật*. Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục. Hà Nội, năm 2003.
2. *Nghị quyết số 40/2000/QH10 ngày 9/12/2000 của Quốc hội về đổi mới chương trình giáo dục phổ thông*.
3. *Quyết định của Bộ trưởng Bộ GD&ĐT số 2447/2002/QĐ-BGD&ĐT-THPT ngày 3/6/2003 về việc ban hành các chương trình kĩ thuật nghề phổ biến dùng cho các trường THPT KT thi điểm*.
4. Bộ Giáo dục và Đào tạo. *Tài liệu kĩ thuật nghề dùng cho các trường THPT KT thi điểm (lớp 10, 11 và 12)*.
5. Bộ Giáo dục và Đào tạo. *Tài liệu hướng dẫn giáo viên dạy kĩ thuật nghề dùng cho các trường THPT KT thi điểm (lớp 10, 11 và 12)*.

SUMMARY

The article presents some major characteristics of the objectives and content of the subject "vocational-technical education, teachers, teaching methodology and organizational forms and how to evaluate learning achievements made by students.